

TRANSFERUL TEHNOLOGIC – CHEZĂȘIA SUCCESULUI DEZVOLTĂRII ÎNTRERINDERILOR MICI ȘI MIJLOCII DIN REPUBLICA MOLDOVA

Talpă Serghei, *dr., cercetător științific*, Gavdiuc Ion, *cercetător științific, Filiala Bălți a AȘM*

This study provides theoretical and practical information about innovation and technology transfer processes, Scientific and Technical Parks and Innovation Incubators, protection of intellectual property data, necessity and function of nominated objects for achieving of technology transfer by economic operators, project proposal preparation and its application to the competition organized by Innovation and Technology Transfer Agency of Academy of Sciences of Moldova, as well as concrete data on the achievement of innovation and technology transfer processes in real terms by some resident economic operators of Scientific and Technical Parks and Innovation Incubators in the north of the country. This study gives a brief presentation of several innovation and technology transfer projects of some resident economic operators in Balti, approved by the Supreme Council for Science and Technological Development of the Academy of Sciences of Moldova and financed through the Innovation and Technology Transfer Agency of Academy of Sciences of Moldova, the last reached efficient outcomes in innovative business activity.

Keywords: *Innovation, technology transfer, modernization, patents, innovation entrepreneurship*

Inovarea și transferul tehnologic constituie un factor primordial în procesul de modernizare în general și în Republica Moldova (în continuare RM), în mod special. Ele sunt considerate în calitate de forță motrică în obținerea de profit pentru economia națională. Prin introducerea în practică a inovațiilor se pot obține produse cu caracteristici de calitate îmbunătățite, servicii de calitate superioară, noi tehnologii de producție, mai eficiente și pure din punct de vedere ecologic, modele performante ale sistemului de management al afacerilor, metode moderne de management al forței de muncă etc. Există multiple motivații ale agenților economici pentru inovare întrucât contribuie la creșterea cotei de piață, cucerirea de noi segmente ale pieței, ameliorarea calității produselor, extinderea gamei de produse, substituirea produselor învechite, diminuarea impactului asupra mediului etc. Trebuie să remarcăm faptul că între inovație și creativitate există o legătură reciprocă. Ele sunt procese care se intercondiționează, deoarece identificarea soluției la problemele ce apar într-un proces de inovare necesită creativitate. La rândul său inovația prevede o aplicare în practică a unei invenții și comercializarea ultimei. Totodată, trebuie de menționat că inovația poate fi aplicată în practică fără o invenție prealabilă.

Prin noțiunea de „activitate antreprenorial-inovațională” se subînțelege forma de muncă care are drept scop transformarea ideii obținută în urma rezultatelor cercetărilor și elaborărilor științifice sau a altor realizări științifico-tehnice protejate prin titluri de protecție a obiectelor de proprietate industrială precum: brevete, brevet de scurtă durată, brevet pentru soi de plantă, modele industriale, mărci etc., care se materializează în produse noi sau perfecționate atât din punct de vedere tehnologic, cât și în procese tehnologice.

Brevetul de invenție reprezintă un titlu de protecție pentru o creație tehnică, eliberat de *Agenția de Stat pentru Proprietatea Intelectuală a Republicii Moldova* (în continuare AGEPI) dacă îndeplinește criteriile de brevetabilitate a unei invenții pentru care a fost solicitată protecția juridică. Conform articolului 6 din *Legea nr 50 privind brevetele de invenție* [a se vedea: 2], ultimul se acordă pentru orice invenție având ca obiect un produs sau un procedeu din orice domeniu tehnologic, cu condiția ca invenția să fie nouă, să implice o activitate inventivă și să fie susceptibilă de aplicare industrială. Un brevet de invenție de scurtă durată, conform articolului 12 din legea nominalizată, se acordă pentru orice invenție care este nouă, implică o activitate inventivă și este susceptibilă de aplicare industrială. Totodată, se consideră că o invenție implică o activitate inventivă, în sensul alin.(1) din Lege, dacă ea nu rezultă în mod direct din stadiul tehnicii și prezintă un avantaj tehnic sau practic. Durata unui brevet de invenție; conform articolului 18 din lege, este de 20 de ani, începând cu data de depozit a cererii de brevet de invenție, iar durata unui brevet de invenție de scurtă durată este de 6 ani. Titularul de brevet poate prezenta la AGEPI o cerere de prelungire a termenului de valabilitate a brevetului de invenție de scurtă durată pentru o perioadă de cel mult 4 ani, cu condiția că titularul va solicita examinatorilor AGEPI efectuarea cercetării documentare a stadiului tehnicii. Astfel, brevetul de invenție creează o protecție juridică, unde pe perioada protecției legale, invenția protejată prin brevet eliberat de AGEPI, nu poate fi exploatată decât cu autorizarea titularului brevetului. Brevetul îi acordă titularului, conform alin. (1), art. 20 din Lege, dreptul de a interzice terților care nu au acordul său efectuarea, pe teritoriul Republicii Moldova, a următoarelor acțiuni: a) fabricarea, oferirea spre vânzare, vânzarea, folosirea, importul sau stocarea în aceste scopuri a produsului care constituie obiectul brevetului; b) folosirea procedurii care constituie obiectul brevetului sau, în cazul în care un terț știe sau este evident din circumstanțe că folosirea procedurii este interzisă fără acordul titularului de brevet, oferirea procedurii spre folosire; c) oferirea spre vânzare, vânzarea, folosirea, importul sau stocarea în aceste scopuri a produsului obținut direct prin procedeu care constituie obiectul brevetului. Prin urmare, brevetul de invenție permite titularului de a lua măsuri legale împotriva persoanei care exploatează neautorizat brevetul.

În RM sursa de bază privind dezvoltarea inovațională este formată pe baza potențialului științifico-tehnic autohton. Actualmente, treptat are loc implementarea rezultatelor cercetărilor, majoritatea fiind protejate prin obiecte de proprietate industrială, dar totodată mai are loc și importarea și utilizarea rezultatelor cercetărilor și tehnologiilor progresive din țările occidentale. Dezvoltarea antreprenoriatului inovațional trebuie să se bazeze pe parteneriatul format din guvernare, antreprenoriat și societate. La rândul său, guvernarea trebuie să susțină și să promoveze dezvoltarea antreprenoriatului inovațional prin utilizarea instrumentelor facilitatoare privind realizarea optimală a proceselor inovaționale, folosind, în primul rând, stimularea inovațiilor prin intermediul instrumentului de consum public.

În dezvoltarea științifico-tehnică și inovațională a RM rolul principal le revine întreprinderilor mici și mijlocii (în continuare IMM), deoarece ele posedă capacitatea de a utiliza rezultatele cercetării protejate prin obiecte de proprietate industrială în mod rapid, flexibil și eficient. Conform datelor *Biroului Național de Statistică*, în prezent în RM, sectorul IMM-urilor constituie aproximativ 98% din numărul total de întreprinderi. Categoria întreprinderilor mici și mijlocii include toate tipurile de întreprinderi cu numărul de angajați de la 1 la 249 de salariați. Subiecții antreprenoriatului mic activează în toate ramurile economiei naționale, explorând segmente mici ale pieței. Eficiența utilizării potențialului de resurse în business-ul mic, conform indicatorilor de bază, este de 1,5-2 ori mai mare decât în economia țării în ansamblu. Actualmente, în cadrul întreprinderilor mici și mijlocii activează circa 320,0 mii de persoane, ceea ce reprezintă aproximativ 59% din numărul total al angajaților în economia națională. Veniturile din vânzările întreprinderilor mici și mijlocii ating cifra de aproximativ 58,0 miliarde lei sau 39,3% de venituri din vânzările din volumul total al economiei naționale.

În prezent, antreprenoriatul inovațional din țara noastră este slab dezvoltat, funcționează puține întreprinderi mici care realizează pe deplin activitatea de inovare și transfer tehnologic, deoarece criza economică care a afectat majoritatea țărilor dezvoltate, situația generală a economiei țării noastre și a producției de produse finite afectează negativ dezvoltarea businessului inovațional. Din cauza lipsei sprijinului financiar, legislației inadecvate, a infrastructurii de inovare și transfer tehnologic nedezvoltate, lipsa specialiștilor calificați în domeniile de producție, ale proprietății intelectuale și al antreprenoriului inovațional, numărul de întreprinderi mici și mijlocii crește foarte lent. Din motivul lipsei materiei prime la preț mai redus și a resurselor energetice pe teritoriul țării, activitatea inovațională este singura posibilitate pentru antreprenorii dintr-o întreprindere mică de a majora statutul lor pentru a se dezvolta și se transforma într-o organizație de talie mijlocie.

În *Concepția de dezvoltare a antreprenoriului inovațional*, aprobată pentru perioada anilor 2011-2020, sunt stabilite obiectivele, direcțiile și căile de dezvoltare a antreprenoriului inovațional în RM, sunt indicate principiile și mecanismele de implementare a concepției nominalizate. Se preconizează că vor fi asigurate condiții favorabile pentru dezvoltarea subiecților businessului inovațional mic și mijlociu. Examinarea *Concepției* denotă că antreprenoriatul inovațional din Moldova are premise optime de dezvoltare în parteneriat cu antreprenorii autohtoni și de peste hotare. Totodată documentul nominalizat corespunde totalmente priorităților socio-economice de lungă durată, ele fiind reflectate în *Programul Guvernului Republicii Moldova „Integrarea Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare”*.

Este necesar de menționat că situația în plan inovațional în țara noastră, totuși s-a îmbunătățit odată cu crearea cadrului juridic, și anume *Academia de Științe a Moldovei* (în continuare AȘM) a intervenit cu un aport suficient privind elaborarea și adoptarea *Codului RM cu privire la Știință și Inovare* Nr. 259 din 15.07.2004 [a se vedea: 1], *Legii cu privire la Parcurile Științifico-Tehnologice și Incubatoare de Inovare* Nr. 138 din 21.07.2007 [a se vedea, 3], prin crearea infrastructurii de susținere a afacerilor inovaționale, fiind create parcuri științifico-tehnologice și incubatoare de inovare. Autorii Gh. Popovici și A. Bucatînschi, precum și alți cercetători din domeniu, menționează că actualul model de creștere economică, bazat pe remitențe și consum, este nefavorabil pentru dezvoltarea cu succes a economiei țării. Mecanismul inovațional, dezvoltarea economică bazată pe cunoaștere nu s-au format definitiv, de unde rezultă că un factor important al activității de inovare este comercializarea realizărilor științifico-tehnologice. În opinia lor, comercializarea inovațiilor oferă posibilitatea extinderii produselor utile pentru consumatori, îmbunătățirii indicilor de calitate, perfecționării tehnologiilor de producție, care implică o reducere a consumului de energie și a materialelor naturale pe unitate de producție, înlocuirea materialelor naturale cu cele sintetice și artificiale (după caz), majorarea termenilor de funcționare a producției industriale fabricate [a se vedea: 11]. Deoarece solicitanții din țara noastră ai domeniului proprietății industriale, precum și al transferului tehnologic, sunt relativ puțini la număr, sperăm că informația din această mică lucrare să fie utilă unor antreprenorii inovativi începători și IMM.

În acest context, reieșind din direcțiilor strategice, ce se referă la activitățile unor agenți economici din mun. Bălți din domeniul inovării și transferului tehnologic, vom face o descriere succintă a activității din acest domeniu, analizând rezultatele inovaționale obținute pe parcursul ultimilor ani de activitate. Articolul în cauză poate servi în calitate de îndrumar pentru antreprenorii inovativi începători și IMM care doresc să cunoască și să aplice experiența și rezultatele de succes a companiilor care vor fi nominalizate, ce au realizat cu succes proiecte de inovare și transfer tehnologic.

În continuare vom elucidă, în mod succint, câteva proiecte de inovare și transfer tehnologic ale unor agenți economici din mun. Bălți, aprobate de *Consiliul Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică din cadrul AȘM* și finanțate prin intermediul *Agenției de Inovare și Transfer Tehnologic a AȘM*, ultimii obținând rezultate performante în activitatea de business și inovațională.

Pentru început, ne vom referi la proiectul *„Tehnologii ecologice pure de preparare a peștelui și a produselor derivate piscicole”* elaborat cu suportul metodologic al Filialei Bălți a AȘM de către rezidentul *Întreprinderea Individuală „Gavaziuc David”*, în cadrul căreia, director de proiect a fost David Gavaziuc.

Proiectul propus spre realizare a constituit organizarea procesului de procesare a peștelui conform tehnologiei inovative unice în produse ecologice pure. Conform tehnologiei inovative, rezidentul produce un sortiment vast de pește uscat, sărat și afumat fără utilizarea coloranților, emulgatorilor, stabilizatorilor, conservanților, amelioratorilor, mirodeniilor etc., cu păstrarea maximală a substanțelor nutritive, gustative și aromatice, cu conținut maximal de vitamine, nemodificate termic. Proiectul a fost elaborat pentru o perioadă de 3 ani, fiind implementat în anii 2012-2014. Bugetul total al proiectului a constituit 699,6 mii lei, cota bugetară din partea AȘM (330,8 mii lei) și cota de cofinanțare din partea *II „Gavaziuc David”* (368,8 mii lei). Piața internă de preparare a peștelui afumat, uscat și uscat-sărat, conform tehnologiei inovative, care sunt produse și realizate de solicitant, era la acel moment garantată, deoarece odată cu

implementarea și demararea proiectului, în regiunea de nord a țării activa doar un agent economic în acest domeniu.

Strategia întreprinderii este direcționată spre dezvoltarea activității de organizare și realizare a preparării peștelui și produselor derivate piscicole ecologic pure și spre majorarea volumelor de comercializare a acestora. Pentru realizarea businessului cu succes, în conformitate cu proiectul inovațional elaborat, s-a propus prepararea peștelui și a produselor derivate piscicole ecologice la întreprinderea rezidentului, dotată cu hale specializate de producție, cu o suprafață totală de 540 m², totodată tehnologia de producție a peștelui ecologic prevede recepționarea materiei prime, depozitarea ei, pregătirea prealabilă, decongelarea peștelui și apoi transmiterea la procesul tehnologic de preparare a peștelui afumat, uscat, uscat-sărat. Începând cu al doilea an de funcționare a întreprinderii valoarea anuală a producției inovative comercializate constituie în mediu circa 3900 mii lei.

Aceiași întreprindere a elaborat un alt proiect „*Colectarea deșeurilor piscicole și cerealiere, prepararea adaosului proteico-furajer*”, cu suportul metodologic al Filialei Bălți a AȘM, în cadrul căreia, director de proiect este Valeriu Vozian, doctor în științe agricole. Proiectul solicitat prevedea organizarea procesului tehnologic de preparare a adaosului proteico-furajer din deșeuri de la prelucrarea peștelui și cerealelor (tărâțe), cu un consum redus a resurselor energetice, ultimele fiind preparate sub formă de făină furajeră cu conținut proteic piscicol-vegetal. El a fost elaborat pentru o perioadă de 3 ani, fiind implementat în anii 2013-2015. Bugetul total al proiectului a constituit 526,0 mii lei, cota bugetară din partea AȘM (203,00 mii lei), iar cota de cofinanțare din partea **II „Gavaziuc David”** (323,00 mii lei).

Proiectul în cauză a fost realizat cu participarea activă a colaboratorilor *Institutului de Zootehnie și Medicină Veterinară a AȘM* în baza *Programului Național de valorificare a deșeurilor de producție și menajerie*. El a fost elaborat reieșind din principiile minimizării riscului asupra mediului din partea deșeurilor nominalizate, includerea lor maximală în circuitul economic pentru elaborarea tehnologiilor inovative de prelucrare și utilizare rațională. În industria piscicolă prelucrarea deșeurilor de pește, în general și a peștelui de calitate inferioară, în particular, prezintă o problemă acută și, totodată, destul de actuală, deoarece deșeurile se acumulează într-o cantitate de 25% din volumul inițial.

Solicitantul de proiect fiind preocupat de prelucrarea peștelui la linia tehnologică inovativă (creată prin intermediul proiectului anterior), acumula anual circa 24 tone de deșeuri de la prelucrare. Transferul tehnologiei progresive de prelucrare a volumelor relativ nu prea mari de deșeuri din pește, acumulate în procesul de producție, a contribuit, pe de o parte, la diminuarea impactului asupra mediului ambiant, iar pe de altă parte, la valorificarea și reciclarea lor, la prepararea adaosului de făină furajeră cu conținut proteic piscicol-vegetal, la realizarea produsului inovativ și obținerea venitului suplimentar. Propunerea de proiect prevedea transferul tehnologiei progresive de la agenți economici, producători de linii tehnologice moderne. Adausul de făină furajeră cu conținut proteic piscicol-vegetal se realizează la un preț optimal agenților economici autohtoni ce produc furaje combinate, la complexele avicole și de porcine. O parte din materia primă piscicolă este procurată de la agenții economici autohtoni: SRL „Casandi”, SRL „Slavena Lux”, SRL „Ocean fish”, SRL „Selida Lux”, rețeaua de magazine „Fourchette”, iar deșeurile de tărâțe, de la întreprinderile de morărit din mun. Bălți sau din suburbii.

Tehnologia propusă de solicitant este caracterizată ca una nouă, inovațională, iar utilizarea instalației nominalizate în compartimentele anterioare și tehnologia de preparare a adaosului de făină furajeră cu conținut proteic piscicol-vegetal este mai avantajoasă în comparație cu tehnologia tradițională de preparare a făinii din pește și a altor produse nominalizate, deoarece realizarea proceselor tehnologice de mărunțire, amestecare și uscare decurge într-o singură instalație, cu consum relativ redus de energie electrică, fără conectarea la generatorul de abur sau la sistemul de canalizare. Totodată, nu este necesar de montat sisteme de purificare a aerului, pentru că emisiile de noxe sunt reduse doar la praf, care este colectat de un captator. Actualmente valoarea anuală a producției inovative comercializate constituie în mediu circa 2700 mii lei.

În continuare, ne vom referi la două proiecte elaborate de rezidentul **SA „Moldagrotehnica”** cu sprijinul metodologic al Filialei Bălți a AȘM. Primul dintre ele: „*Proiectarea, producerea și încercarea semănătorii mini-till de precizie pentru porumb și floarea soarelui SK8DF*” îl are ca director de proiect pe Boris Boincean, doctor habilitat în științe agricole. Proiectul în cauză are ca scop dezvoltarea și elaborarea *semănătorii de precizie pentru porumb și floarea soarelui SK8DF* pentru semănatul după sistemul de agricultură conservativă mini-till (*Minimum Tillage* sau *Surface-Tillage*). Tehnologia prevede prelucrarea solului cu unelte fără întoarcerea brazdei și incorporarea parțială a resturilor vegetale. Construcția *semănătorii SK8DF* este adaptată tehnologiei mini-till.

Odată cu trecerea la sistemul conservativ de agricultură, devine dificilă însămânțarea terenurilor agricole pentru că sunt comise mari erori prin semănatul tradițional ce se efectuează prin intermediul brăzdarului patină. Specificul *semănătorii SK8DF* constă în utilizarea unui brăzdar dublu disc care

asigură însămânțarea cu precizie și la adâncimile date, indiferent de cantitatea de resturi vegetale existente la suprafață.

Proiectul a fost elaborat pentru o perioadă de 2 ani, pentru a fi implementat în anii 2015-2016. Bugetul total al proiectului constituie 858,5 mii lei, cota bugetară din partea AȘM (400,00 mii lei), iar cota de cofinanțare din partea SA „Moldagrotehnica” (458,50 mii lei).

Proiectul propus privind *semănătoarea SK8DF* prezintă un transfer tehnologic preluat din experiența internațională și implementat de către SA „Moldagrotehnica”. Parametrii *semănătorii SK8DF* sunt asimilare cu parametrii semănătorilor din categoria dată (mini-till) ce sunt produse de uzinele *Mecanica Ceahlău* (Romania), *Monosem* (Franța), *Maschio Gaspardo* (Italia) etc.

Pentru realizarea proiectului, SA „Moldagrotehnica”, fiind unul dintre cei mai mari producători de utilaje agricole din țara noastră, care are capacitatea de producție de la semifabricat până la produs finit, utilizează resursele de producție și ingineresti existente la uzină.

Semănătoarea SK8DF este produsă în conformitate cu standardele în vigoare și corespunde normelor de securitate ale Comunității Europene. În primul an de implementare a proiectului întreprinderea a produs și comercializat 10 semănători în valoare totală de 3630 mii lei.

Al doilea proiect, elaborat de rezidentul SA „Moldagrotehnica” „Proiectarea, producerea și încercarea combinatorului multifuncțional pentru prelucrarea solului KSPS8” îl are ca director de proiect pe Ion Boaghi, doctor în științe agricole. El va fi implementat de companie și are ca scop substituirea metodei tradiționale de prelucrare a solului care are la bază plugul, cu metoda de prelucrare a solului care are la bază *combinatorul multifuncțional KSPS8* ce îndeplinește 4 operații la trecere - dezmiriștirea, afânarea la adâncimea până la 20 cm., mărunțirea bulgărilor și a resturilor vegetale, nivelarea stratului superficial. Proiectul prevede organizarea procesului tehnologic de proiectare, producție și încercare a combinatorului multifuncțional pentru prelucrarea solului KSPS8, ultimul fiind elaborat pentru realizare în anii 2015-2016. Volumul de finanțare al proiectului este de 1523,7 mii lei, cota bugetară din partea AȘM (680,6 mii lei), iar cota de cofinanțare din partea SA „Moldagrotehnica” (843,1mii lei).

Prin implementarea acestei inovații în procesul de prelucrare a solului, compania și-a propus de a eficientiza procesul de prelucrare a solului prin utilizarea unui singur utilaj KSPS8 în loc de trei (Grapa cu discuri 7 m., Plug 3,2 m., Combinator/cultivator pentru pregătirea către semănat 12 m.).

Beneficiile consumatorului (producătorul agricol) în urma utilizării combinatorului KSPS8 sunt:

Nr	Denumire	Cant.	Valoarea, Lei/ha	Notă
1	Economie de combustibil, l/ha	12	204	17 lei/1 motorină
2	Economie de timp, min/ ha	34	56,4	100 lei/ora – salarizarea muncitorului la lucrările mecanizate
TOTAL			260,4	

Din esența proiectului reiese că:

1. Răscumpărarea investiției este posibilă la prelucrarea unei suprafețe de 3840 ha, s-au într-o perioadă de 1 an, pentru o gospodărie agricolă care are 4000 ha teren arabil.
2. Profitul obținut din economii, după perioada de răscumpărare va constitui 4,2 mln. lei.

Alte beneficii ce le va avea producătorul agricol sunt: acumularea și menținerea umidității în sol; sinecost scăzut; menținerea resturilor vegetale la suprafață, iar asta înseamnă îngrășăminte organice în stratul util; spor în roadă; minimizarea cheltuielilor ce va duce la majorarea profitului; mai puține treceri – o mai bună structură a solului; micșorarea uzurii tractorului utilizat în operațiunile de prelucrare a solului; mai puține utilaje agricole în parc – mai puține cheltuieli pentru întreținere; micșorarea cheltuielilor de cultivare a unui ha.

Totodată, beneficiile SA „*Moldagrotehnica*” la atingerea obiectivului reprezintă: majorarea profitului; asigurarea cu lucru și salarii decente a muncitorilor uzinei; lansarea unui produs nou pe piață; majorarea volumelor de vânzări; contractarea a noi clienți. În primul an de implementare a proiectului, întreprinderea a produs și comercializat 5 combinatoare multifuncționale în valoare totală de 5000 mii lei.

Bibliografie:

1. *Codul cu privire la știință și inovare al Republicii Moldova* Nr.259-XV din 15.07.2004.
2. *Legea privind protecția invențiilor* Nr. 50-XVI.(adoptată la 07.03.2008, în vigoare din 04.10.2008).
3. *Legea cu privire la parcurile științifico-tehnologice și incubatoarele de inovare* Nr.138 din 21.07.2007.
4. *Regulamentul privind procedura de depunere și examinare a cererii de brevet de invenție și de eliberare a brevetului*, (aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 528 din 01.09.2009).
5. *Legea cu privire la investițiile în activitatea de întreprinzător* nr.1767-II din 9 aprilie 2004, MO al RM, nr. 64-66 din 22 aprilie 2004.
6. *Hotărârea Guvernului RM cu privire la aprobarea Concepției asupra reformei sferei cercetare-dezvoltare*, nr. 115-XV din 29 iulie 1998, MO al RM nr.81-83 din 03.09.1998, p. 3.
7. *Hotărârea Guvernului RM cu privire la aprobarea Acordului de parteneriat între Guvern și Academia de Științe a Moldovei pentru anii 2005-2008*, Nr. 80 din 28.01.2005, MO al RM Nr. 20-23/133 din 04.02.2005.
8. *Hotărârea Parlamentului RM cu privire la aprobarea priorităților strategice ale cercetării-dezvoltării pentru anii 2004-2010* Nr. 556-XV din 25.12.2003, MO al RM, nr. 19-21/124 din 30.01.2004.
9. *Programul Guvernului Republicii Moldova „Integrarea Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare”. Concepția de dezvoltare a antreprenoriatului inovațional, aprobată pentru perioada anilor 2011-2020.*
10. *Dreptul brevetului: tratat* / dr. Alexandru Cr. Ștenc, Bucura Ionescu, dr. Gheorghe Gheorghiu. București: Ed. Lumina Lex, 2005. 510 p.
11. Popovici, Gh. *Afaceri inovaționale. Esența și metodele de administrare* / Gheorghe Popovici, Anatolie Bucatinschi; Academia de Științe a Moldovei. Chișinău: Ed. Arc, 2013. 168 p.